

Ut-på-tur-og-aldri-sur, men hvorfor egentlig?

Hanne Svarstad

Seniorforsker ved Norsk institutt for naturforskning, NINA

Innlegget presenterer en sosiologisk teori om årsaker til at folk i et moderne og velstående land som Norge går på tur. Teorien er beskrevet i en artikkel som snart publiseres i tidsskriftet *Journal of Leisure Research* (Svarstad, 2010).

De fleste nordmenn går på tur – noen gjør det veldig ofte, andre en sjelden gang. 95 prosent oppga i en nyere undersøkelse at de har gått på tur minst en gang siste år. 48 prosent sa at de hadde vært på skitur (Odden 2008). Hvorfor går egentlig folk på tur? 84 voksne turgåere har bidratt til innsikt om det. De har tatt oppfordringen fra NINA om selv å skrive om sin turgåing og hvorfor dette er noe de liker å gjøre.

Forskningsprosjektet het "Turen Min" og ble finansiert av Norges forskningsråd. Odd Inge Vistad ved NINA var prosjektleder. NINA samarbeidet med Den Norske Turistforening om innsamlingen. I 2002 ble brosjyrer ble spredt via DNTs hytter og i annonser i medlemsbladet Fjell og Vidde. Påfølgende år samlet vi inn flere bidrag på grunnlag av annonser i ti aviser i fem deler av Norge.

Prosjektets kvalitative metode innebærer at poenget ikke er å ha et representativt utvalg, noe som ved kvantitative undersøkelser er viktig. Vi kan anta at dem som har svart er langt mer opptatt av å gå på tur enn "mannen i gata". Dette er helt i orden når formålet er å finne ut noe om hvordan ivrige turgåere tenker. Det er bidrag fra alle aldersgrupper av voksne mennesker¹. Videre er det både kvinner og menn blant innsenderne². Materialet rommer dessuten mange bidrag fra folk som bor henholdsvis i byer og i distriktene³. Svarene spenner fra én til seksti sider, men hovedtyngden er på to til fem sider. De 84 deltakerne har skrevet ned mange spennende tanker om sine turliv. Mye av dette ville være vanskelig å få fram i lyset ved bruk av andre metoder der forskerne selv i langt større grad styrer premissene for det som samles inn ved spørsmålene som stilles underveis.

Materialet er relativt stort. Analysen har latt seg gjøre fordi prosjektets innsamlingsdel var mindre tidkrevende enn ved andre former for kvalitative studier. Analysemetoden er inspirert av det vi på

¹ Både unge voksne (18-29) og eldre over 70 er godt representert, men aldersgruppene i mellom har flest bidrag. Blant innsenderne som har oppgitt alder er det flest folk i 50-årene og nest-flest i 40-åra. 12 av innsenderne har ikke antydnet noe alder.

² Det er flere kvinner enn menn som har bidratt (over 70 prosent), noe som kanskje kommer av at kvinner i større grad enn menn er interesserte i og villige til å ta denne typen utfordring.

³ Det er en liten overvekt av folk som bor i distriktene.

norsk kan kalle en grunnbasert forskningsstrategi (*grounded theory*). Dette innebærer at jeg ikke har analysert materialet for å teste foreliggende teori, men for å se etter interessante trekk som kan bli gjenstand for teoriutvikling. Innen en grunnbasert forskningsstrategi foretas det gjerne videre undersøkelser med utgangspunkt i funn fra de første studiene. Hensikten med de påfølgende studiene er å spesifisere og klargjøre teoriens innhold og gyldighetsområde.

Jeg utførte analysen i fire faser: 1) Gjennomgang av materialet med åpen koding av forsøksvise kategorier og utarbeidelse av et indeks; 2) Syntetiseringer og valg av fokus; 3) Litteraturstudie av substansiell teori om friluftsliv; 4) Litteraturstudie av sosiologiske teorier som kunne være relevante til å belyse materialet.

Jeg har konkludert analysen med to hovedfunn om årsaker til folks turgåing. Det ene består av tre kategorier av betraktningmåter for hvorfor folk går på tur. Disse har jeg valgt å kalle *rekreasjonisme*, *alternativisme* og *tilhørighetssøken*. Det er overlappinger slik at noen av bidragene uttrykker én enkelt betraktningmåte, mens mange av dem uttrykker minst to. Det andre hovedfunnet er at alle de tre kategoriene innebærer måter å svare på vårt moderne samfunns rasjonalitetskrav. Jeg skal først presentere hver av kategoriene, og deretter skal jeg fortelle litt om hva disse har å gjøre med rasjonalitetskrav.

Rekreasjonisme

”Rekreasjonisme” innebærer at folk går på tur for å re-kreere sine evner til å fungere i et ellers krevende hverdagsliv. Re-kreasjon betyr gjendannelse. Det som gjendannes er fysisk og psykisk helse. En av innsenderne skriver at turlivet gir henne ”helse og rekreasjon, en god resept som gir billig og god helsebehandling uten tabletter.” En annen argumenterte med at turgåing er viktig:

”I en tid hvor den vanlige mann i gata blir slappere, feitere og sykere, er det på tide å fokusere på den rolle den norske naturen kan spille for en fremtidig sunnere og friskere befolkning!”

Et par av metaforene angående mental helse går igjen flere ganger. For det første er dette at når man er på tur så *kobler man av* så bra. Den andre metaforen er at turgåing innebærer at *batteriene lades*. Dette er en ganske vanlig måte å prate på, men det er likevel litt pussig at tankebildene her dreier seg om *elektrisitet*. Det sentrale i denne tankemåten er at turene innebærer et slags hvilestadium i et ellers hektisk hverdagsliv.

Noe som ikke minst er viktig her, og som flere av bidragsyterne har påpekt, er muligheten for å ”sortere tankene”. Én skriver for eksempel: ”Når stillheten har senket seg kommer tankene. Tanker fra en hektisk og utfordrende arbeidsuke. Tanker som det ikke har vært tid til å reflektere over tidligere.”

Alternativisme

”Alternativisme” går ut på at turer og friluftsliv betraktes som det å leve ut et alternativ til det moderne samfunnet. Her er det kritiske blikk på forhold så som urbanisering, shopping, manglende stillhet, stress, og så videre.

En av innsenderne skriver følgende:

”Ingen kan leve et lykkelig og fullverdig liv uten natur! ’Pøh!’ vil noen si. Men det går nok egentlig ikke an. De overlever jo på en måte de som lever uten kontakt med naturen, men ganske sikkert med redusert livskvalitet. De utsettes for asfaltsyndrom, storbyfeber, kjøpesenterbasiller, neonblink, plastikkverdier og engangsgleder. De famler og leiter, og tror at all lykke kommer fra en feit pengepung. Ved hjelp av produsentenes frelsende overflod skal vi få dekket de behov som de sier at vi har. Enda litt mer lykke kan vi finne i mengder av skjermbaserte underholdningstilbud. ... Hver sin lyst. De urbane gleder har nok en viss verdi. Men *ekte glede*, det finner jeg i mer naturlige omgivelser. Tankene *mine* kretser om fjellet, - om fjellene, om ”mine” fjell, om ”nye” fjell, eller om havet, om skauen, om topper og om stier, om neste mulighet til en ny opplevelse – en naturopplevelse.”

Videre er det noen fine betraktninger under denne kategorien om at ”virkelig luksus” er noe helt annet enn luksus ut fra en materiell betraktningssmåte. To stykker skriver for eksempel om hvordan det å drikke vann fra en fjellbakk er som å drikke ”verdens beste champagne”.

Bidragytene til denne kategorien er dessuten kritiske til konsumfokus på turutstyr, og foretrekker derfor for eksempel ulltøy og slitte anorakker framfor det nyeste i flis og gortex.

Tilhørighetssøken

”Tilhørighetssøken” utgjør den tredje kategorien. Folk oppsøker i sin turvirksomhet på ulike måter en følelse av tilhørighet til et fellesskap. Dette dreier seg særlig om å komme i kontakt med kulturelle røtter til folks tidligere levemåter. Det kan også handle om et ønske om å føle at man som menneske har tilhørighet til naturen. I mange tilfeller er tilhørigheten avgrenset til et større eller mindre sted eller geografisk område. Videre kan turlivet være et samlende element for opprettholdelse av tilhørighet i nåtid mellom venner. Flere av bidragsyterne peker dessuten på betydningene av inkluderingen av egne barn og eventuelt barnebarn ved å ta dem med ut på tur. Enkelte er også opptatt av at turlivet skaper en kontinuitet mellom faser i sitt eget liv. Dessuten legger noen til en religiøs dimensjon til sin tilhørighetssøken.

En av bidragsyterne forteller hvilke tanker hun gjør seg når hun passerer en seter på turen sin:

”En seter dukker frem bak steinene. Tydelig medlagt, men med innredning av seng og ovn, muselort på gulv og benk. Vi setter oss på en benk utenfor og ser utover dalen. På tunet foran er det blåklokker og elegante strå. Vi kan fornemme budeias liv her oppe. Sammen med dyrene sine. Det måtte være fantastisk, soloppganger og lyse sommernetter som måtte skape fred i sinnet. Yste ost og kinne smør. De gamle sangene kom plutselig til meg. I slike omgivelser måtte diktene komme av seg selv. Ingen kunstig mediaverden som skriker om oppmerksomhet. Sansene retter seg mot de nære ting, alt levende i naturen. Kroppens rytme som gikk i ett med naturens rytme. Her måtte det lyriske og kunstneriske slå ut i full blomst.”

En annen innsender har tanker som er mindre nostalgiske om folks hverdagsliv i tidligere tider i landskapet der turen går: ”Ja, jeg går søndagstur med lett sekk, og tenker på hvordan de slet, de som vandret på disse stiene før oss. ...” En bidragsyter som er opptatt av ulike former for tilhørighet skriver følgende:

”Jeg undres hvorfor det er så viktig for meg å dele opplevelser i skog og fjell med neste generasjon. Å komme ut i naturen, vekk fra folk og trafikk, bare en selv, noen få andre; familie, speidere eller andre venner. Det gir en egen frihet. En blir ett med naturen. Ikke noe annet er viktig. En er tilbake til det opprinnelige. Menneskene er en del av naturen. I kulturlandskap understrekes dette av stier som finner letteste vei til toppen, et rydda tun på ei solfylt hylle i ei li, ei ensom fiskebu langt til fjels, ei koie i skogen, en varde på en fjelltopp. Et bindeledd til generasjonene før oss. Ja, det er dette som er viktig. Det er dette jeg ikke vil at kommende generasjoner skal miste.”

Rasjonalitet og refleksivitet

Jeg fant at det var to viktige teoretiske perspektiver på det moderne samfunnet som har betydning i forhold til hver av de tre betrakningsmåtene. Den første er Max Webers teori om *rasjonalitet* der han skiller mellom to former: Den ene formen består av samfunnets systemrasjonalitet som har å gjøre med byråkratisk forvaltning og markedsbasert produksjon. Den andre formen for rasjonalitet er en mikroform og innebærer at individene må tilpasse seg på en mest mulig effektiv måte. Samfunnet er bygger med andre ord på prinsipper om en form for rasjonalitet, og individene er nødt til å tilpasse sine hverdagsliv til dette så godt som mulig. Weber skiller dessuten mellom fire grunntyper for menneskers handlinger, og her inngår den rasjonelle mål-middel-orienterte handlingstypen sammen med blant annet verdirasjonell handling. Det siste innebærer at handlingen er målet i seg selv (Collins 1986, Mjøset 1980, Weber 1978). Å gå på tur er en aktivitet der de nevnte to handlingstypene kan opptre sammen.

Det andre teoretiske perspektivet dreier seg om Anthony Giddens teori om at *refleksivitet* er noe som skiller moderne fra tradisjonelle samfunn og at refleksiviteten blir stadig mer omfattende i de seneste fasene av det moderne samfunnet. I stedet for å handle ut fra tradisjon, handler folk derfor ut fra overveielser av ulike handlingsalternativer (Giddens 1990, 1991). Og her kommer de tre betrakningsmåtene om turlivet inn: Folk forholder seg til sterke rasjonalitetskrav fordi dette er helt grunnleggende i vårt samfunn. Og i det analyserte materialet reflekterer de om dette på tre forskjellige måter, selv om det i alle tilfellene resulterer i en praksis med å gå på tur. Tabellen på neste side gir en oversikt over hvordan hver av de tre betrakningsmåtene på ulike måter fokuserer på samfunnets rasjonalitetskrav overfor individene og refleksive responser til det.

Kategorier av betrakningsmåter	Relasjoner til karakteristikk av det moderne samfunn	
	Rasjonalitet:	Refleksivitet:
Rekreasjonisme	Høye prestasjonskrav i jobb og hverdagsliv	Opprettholder evne til å prestere via turlivets mentale og fysiske re-kreasjon
Alternativisme	Det moderne samfunnets høye tempo og konsumfokus har konsekvenser for folks trivsel og for miljøet.	Turlivet sett som en måte å leve ut et alternativ til det moderne samfunnet.
Tilhørighetssøking	Systemrasjonalitetens høye arbeidsdeling skaper fremmedgjøring.	Turlivet reduserer fremmedgjøringen ved folks etablering av tilhørighet – i menneskenes historie og i naturen.

I kategorien rekreasjonisme opplever altså folk samfunnets rasjonalitet ved høye prestasjonskrav i jobb og hverdagsliv, og deres respons er å gå på tur som et middel til å re-kreere sine fysiske og psykiske evner til å møte disse kravene.

Alternativisme er en annen respons, der det anlegges et mer kritisk perspektiv på samfunnet med det høye tempoet og fokuset på konsum. Turlivet blir her en måte å leve ut et alternativ til dette samfunnet. Alternativismen som jeg fant innslag av i denne studien, finnes ofte som et normativt grunnlag hos flere av de sentrale bidragsyterne til norsk friluftslivsforskning på 1900-tallet, så som Gunnar Breivik (1978), Nils Farlund (1974, 1978), Sigmund Kvaløy (1978) og Arne Næss (1976).

Tilhørighetssøking er en kategori som i stor grad må knyttes opp mot det aspektet med samfunnets overordnede systemrasjonalitet som har å gjøre med høy arbeidsdeling. Her inngår turlivet i fortolkninger som innebærer at denne fremmedgjøringen reduseres ved etablering av tilhørighet.

Kan forskningen brukes til noe?

Hva skal vi egentlig med en slik kunnskap som er ervervet gjennom studien av hvordan 84 mennesker i Norge har skrevet om hvorfor de går på tur? Jeg tror bidragsyterne har gitt oss innsikt som kan være verdt å ta med seg av ulike grunner, og jeg nevner fem. Dette er for det første grunnforskning om noen viktige aspekter ved livet i dagens samfunn som er verdifulle i seg selv.

For det andre anses turgåing ofte som en veldig "tradisjonell" aktivitet. Men denne studien viser at det i stor grad dreier seg om ulike former for moderne responser på trekk ved vårt moderne samfunn.

For det tredje er de som taler friluftslivets sak i Norge i dag opptatt av å peke på rene helseeffekter for å vise at friluftslivet har noe for seg. Dette kan gjøres ut fra et snevert rekreasjonisme-perspektiv.

Ved å ta alle de tre kategoriene med i betraktningen kan man også fokusere på hvordan turgåing kan være viktig for hvordan folk skaper mening i sine egne liv, noe som er fundamentalt for folks trivsel og helse i vid forstand.

For det fjerde kan funnene av de tre betraktningmåtene benyttes som sammenligningsgrunnlag for andre studier. Det er for eksempel mulig å gå videre med den grunnbaserte forskningsstrategien og undersøke om og i hvilken grad hver av de tre betraktningmåtene er relevante og gjør seg gjeldende innen spesielle grupper av turgåere eller andre utøvere av friluftsliv og lignende fritidsaktiviteter. Funnenes relevans og forekomster av hver av betraktningmåtene kan også vurderes i forhold til variabler så som alder, kjønn, klasse, etnisitet og nasjonalitet.

For det femte kan funnene fra denne studien brukes som utgangspunkt for å diskutere noen mulige utviklingstrekk framover og ønskeligheten av disse. Hvordan kan det for eksempel tenkes at tendensene vi i dag ser til en global såkalt økoturisme vil utvikle seg? Dette kan drøftes i lys av hvor mye hver av de tre kategoriene gjør seg gjeldene. Stikkord her er at alternativismen med fokus på en enkel livsstil ser ut til å være i sterk tilbakegang, og en økt vekt på tilhørighetssøking i en globalisert verden kan bidra til økt reiselyst for å søke tilhørighet til natur og til folks naturnære levesett i hele verden. Denne formen for global tilhørighetssøken bidrar ikke uten videre til en tilsvarende berikelse for fattigfolk i de områdene av verden der turen går.

Litteraturliste

- Breivik, G. 1978. To tradisjoner i norsk friluftsliv. I: Breivik, G. and H. Løvmo (eds.). *Friluftsliv – fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget. Pp. 7-16.
- Collins, R. 1986. *Weberian Sociological Theory*. Cambridge etc.: Cambridge University Press.
- Faarlund, N. 1974. *Friluftsliv: Hva – hvorfor – hvordan*. Hemsedal: Høyfjellsskolen norsk alpincenter.
- Faarlund, N. 1978. Om økoliv. In: Breivik, Gunnar og Håkon Løvmo (red.): *Friluftsliv – fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget. Pp. 211-216.
- Giddens, A. 1990. *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, A. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Kvaløy, S. 1978. Industrivekstsamfunnet – perspektiv for et økologisk orientert friluftsliv. I: Breivik, G and H Løvmo (red.): *Friluftsliv – fra Fridtjof Nansen til våre dager*. Oslo: Universitetsforlaget. Pp. 206-211.
- Mjøset, L. 1980. Rasjonalitetens dimensjoner I Max Webers lære om økonomi og samfunn. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for sosiologi.
- Næss, A. 1976. *Økologi, samfunn og livsstil*. Oslo, Bergen, Tromsø: Universitetsforlaget.
- Odden, A. (2008): *Hva skjer med norsk friluftsliv? En analyse av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970-2004*. PhD-avhandling, Geografisk institutt, NTNU.
- Svarstad, H. (2010): Why hiking? Rationality and reflexivity within three categories of meaning construction. *Journal of Leisure Research* 42(1): 91-110.

Weber, M. 1978. *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. Roth, Guenther and Claus Wittich (eds.). Berkeley: University of California Press.